Il-Ħuttafa

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

Numru 82 L-14-il sena Settembru - Ottubru 2007

2 mazzarelli ġodda!

Arnold Sciberras

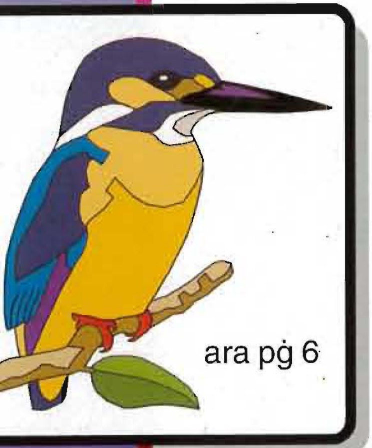

ara pġ 6

Jgħidu li Malta m'għandniex natura! Imma jekk ilkom ftit fil-Klabb tafu li kemm-il darba f'*Il-Ħuttafa* nħabbru li xi naturalist sab xi ħaġa ġdida. Daqqa tkun xi pjanta, daqqa brimba, daqqa farfett (bħalma ġibna fl-aħħar ħarġa tal-magażin). Did-darba għandna żewġ mazzarelli li sabhom riċenti l-ħabib tagħna Arnold Sciberras.

Wieħed huwa l-**mazzarell vjola** (violet dropwing *Trithemis annulata*) li nstab fl-inħawi tal-kumpless tad-Daniżi u fir-riserva ta' l-Għadira. Dis-sena l-popolazzjoni ta' din l-ispeċi żdiedet f'salt u nstabet tbejjet f'diversi widien u ġonna pubbliċi.

Mazzarell ieħor huwa l-**mazzarell mislut** (long skimmer *Orthetrum trinacria*), li nstab l-ewwel darba fl-inħawi ta' l-Għadira ta' Sarraflu f'Għawdex. Dal-mazzarell diġà nfirex m'Għawdex kollu u issa nstab anke f'xi widien f'Malta.

Arnold qalilna li jekk ikomplu jinfirxu b'dir-rata dawn iż-żewġ speċi jistgħu anke jieħdu post mazzarelli li kien hawn qabilhom!

Arnold Sciberras

żring
ritratt ta' Arnold Sciberras

x'għandna?

aħbarijiet 2
editorjal 3
X'għandna mid-dinja? 4
X'se naraw? 5
ħarġa • kulur • poeżija 6
gallerija 7
iċ-ċipress 7
Falko 8
ALJENI! 9
Nilagħbu tikka 10
Daħħal membru 10
aktar aħbarijiet 11
Ktieb Ġdid 12

editorjal

ĦEJ Ħuttaf!

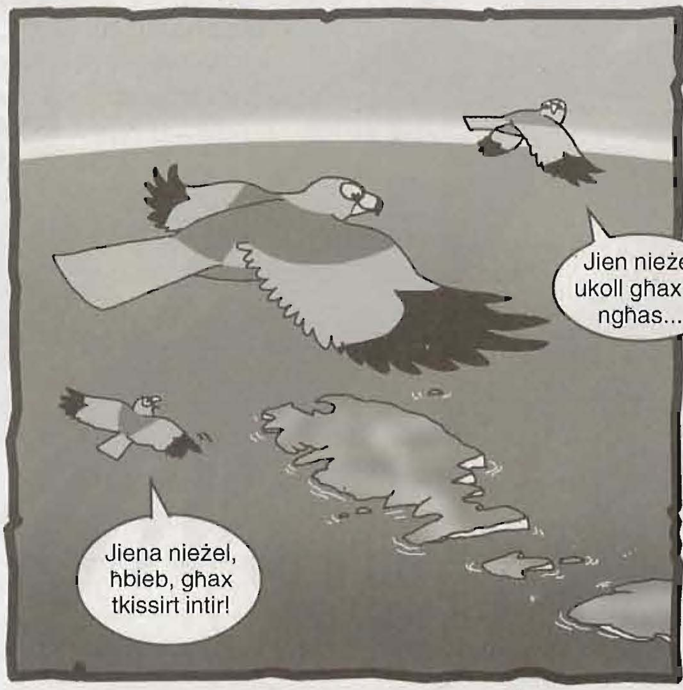

Victor Falzon

Ma nafx intom imma lili s-sajf iraqqadni! Mn'alla tidħol il-ħarifa biex nerġgħu nqumu fuq tagħna u nneħħu l-ħedla tas-sajf.

Ħafna għasafar ilhom li neħħewha l-ħedla u passew lejn l-Afrika. Xi għasafar jibdew ipassu anke f'Lulju, speċjalment dawk li ma jkunux bejtu u allura ma tantx ikollhom x'jagħmlu. Aħna hawn Malta malajr nindunaw li tkun bdiet il-passa għax minn Malta jgħaddu miljuni ta' għasafar. Pajjiżna huwa waħda mill-highways tal-passa. Għaliex tgħid? X'għandha Malta speċjali li jiġbed lill-għasafar?

Li għandha speċjali hu li qiegħda f'parti dejqa tal-Baħar Mediterran. Ħafna għasafar jibżgħu jtiru minn fuq il-baħar għax ma jkunux jistgħu jinżlu jistrieħu. Għalhekk biex jaqsmu l-Mediterran ħafna minnhom jgħaddu jew minn Spanja (fil-punent) jew mit-Turkija (fil-lvant) għax hemmhekk il-Mediterran jagħlaq kważi għal kollox. Ħafna jgħaddu wkoll min-nofs tal-Mediterran, għax l-Italja, Sqallija u Malta jservuhom ta' pont.

Ħafna għasafar li jżuru Malta fil-passa jdumu biss ftit sigħat jew ġranet, kemm jistrieħu, jorqdu raqda u forsi jieklu xi ħaġa - bħal karozzi li spiċċalhom il-fjuwil u jieqfu fil-pompa biex jerġgħu jimlew it-tank!

Ċaw ċaw ħbieb u żommu s-sensi kollha miftuħin għan-natura

Victor

Victor Falzon L-Editur

mal-faċċata

Ix-**xorbett** (golden samphire *Limbardia crithmoides*) hija pjanta li tikber viċin ix-xtut. Tagħmel weraq qishom swaba' li fihom taħżen l-ilma matul ix-xitwa biex imbagħad fin-nixfa tas-sajf ikollha x'tixrob. Fil-ħarifa (bħalissa) x-xorbett jagħmel ħafna fjuri sofor. Il-fjuri tax-xorbett qishom tal-lellux imma iżgħar u bil-petali iktar irqaq. Dil-pjanta tarmi riħa li tfakkrek fil-baħar, u mid-dehra l-insetti togħġobhom dir-riħa għax ix-xorbett iżuruh ħafna naħal, żnażan, ħanfus u friefet. (Ritratt ta' Victor Falzon)

Il-kumitat ta' Klabb Ħuttaf
Jason Aloisio, Matthew Borg Cardona, Desirée Falzon, Sylvia Falzon, Victor Falzon u Kathleen Mamo.

indirizz **BirdLife Malta, 57/28 Triq Abate Rigord, Ta' Xbiex XBX 1120** tel **21347644 / 21347645**
imejl **info@birdlifemalta.org** imejl tal-magażin **il-huttafa@birdlifemalta.org** websajt **www.birdlifemalta.org**

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt it-18. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, u nagħmlu xogħol ambjentali. Noħorġu l-magażin *Il-Ħuttafa* kull xaharejn għall-membri, u nagħmlu ħendawts u logħob għal waqt xi attivitajiet. Sħubija fi Klabb Ħuttaf hija Lm3 (€6.99) fis-sena.

Klabb Ħuttaf

Sakemm mhux speċifikat mod ieħor, l-isem BirdLife f'dal-magażin jirreferi għal BirdLife Malta. Materjal mill-magażin jista' jiġi kkupjat sakemm mhux għal skop kummerċjali u basta jissemma' isem il-magażin u tintbagħat lill-BirdLife kopja tal-materjal fejn ġie kkupjat.

Publikazzjoni BirdLife Malta, Ottubru 2007 • Disinn u produzzjoni Victor Falzon • Stampat għand Poulton's Print Shop

Aħbar tajba għall-**kondor**

Lil Arnold Schwarzenegger forsi tafuh minn films famużi bħal The Terminator u Kindergarten Cop. Imma llum Schwarzenegger huwa l-Gvernatur ta' California, l-iktar stat sinjur fl-iStati Uniti. Għalkemm qiegħed fil-gvern tal-President George Bush (li xeba' jikkawża diżastri ambjentali), Schwarzenegger qiegħed fuq quddiem fil-ġlieda favur l-ambjent, u ġmielu jgħaddi liġijiet kontra t-tniġġis u l-*global warming*.

Issa ħareġ liġi ġdida, li fiha l-kaċċaturi ma jistgħux jibqgħu jużaw ċomb fl-iskrataċ. Iċ-ċomb huwa velenuż u meta jispiċċa fl-art, spiss isibuh l-annimali, jibilgħuh u jmutu. Fost dawn il-vittmi hemm il-kondor kalifornjan.

isem	CALIFORNIA CONDOR *Gymnogyps californianus*
fejn jgħix	fil-punent ta' l-Amerka ta' Fuq
ħabitat	wesgħat b'foresti jew makkja, spiss qalb irdum u għoljiet.
tul	sa 135ċm
fetħa	xi 280ċm
lewn	iswed b' żewġ faxex bojod
ikel	fdalijiet ta' annimali mejtin
problemi	kaċċa, ivvelenar
status	rarissmu u fil-periklu li jinqered

Il-**kondor kalifornjan** huwa tajra kbira li ftit snin ilu kważi spiċċa mid-dinja - fl-1987 kien baqa' biss sitta fis-selvaġġ! L-ambjentalisti bdew proġett kbir u għali immens biex irabbu l-frieħ ta' dit-tajra u jitilquhom fis-selvaġġ. Wara ħafna sforzi, spejjeż u anke qtigħ il-qalb, il-kondor irnexxielhom isalvawh u ftit ftit l-ispeċi qed terġa' tieħu r-ruħ u n-numru diġà tela' għal xi 70. Imma xorta xi kondor għadhom imutu vvelenati biċ-ċomb li jibilgħu. Issa bil-liġi l-ġdida l-kondor issolvietlu problema kbira. Mhux ta' b'xejn li l-Audubon Society (il-BirdLife fl-iStati Uniti) ferħana se ttir.

Viva t-Terminator!

Mabira salvata

Il-gvern ta' l-Uganda ħassar pjanijiet li kellu biex jeqred il-MABIRA rainforest. Dil-foresta hija kbira 300km^2, jiġifieri kważi daqs il-Gżejjer Maltin. Ilha mħarsa mill-1932, imma l-gvern t'hemm xorta kien iddeċieda li jbigħha biex l-art tinżera' għall-biofuel.

Il-poplu ta' l-Uganda xejn m'għoġbitu l-idea u saru protesti kbar li fihom anke mietu n-nies. Barra l-protesti, il-gvern irċieva wkoll kważi 2 miljun imejl minn 111 pajjiż differenti! U fl-aħħar ħa pass għaqli... u ċeda!

F'Mabira jgħixu ħafna annimali rari, fosthom għasafar, mammiferi (inkluż xadini rari bħall-crested mangabey *Lophocebus ugandae*), rettili u insetti. Il-foresta tiġbed ukoll lejha ħafna turisti li jfittxu l-ġmiel naturali tal-pajjiżi li jżuru.

X'se naraw?

Jason Aloisio jgħidilna kif naraw u nagħrfu l-għasafar

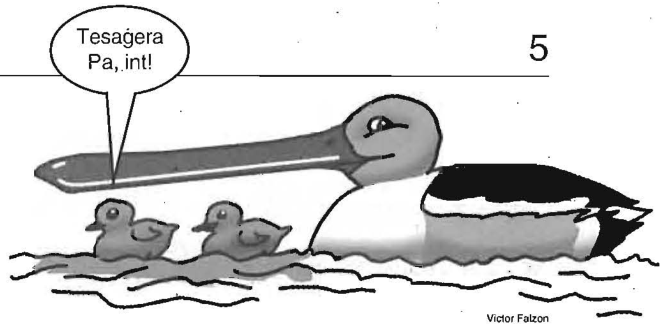

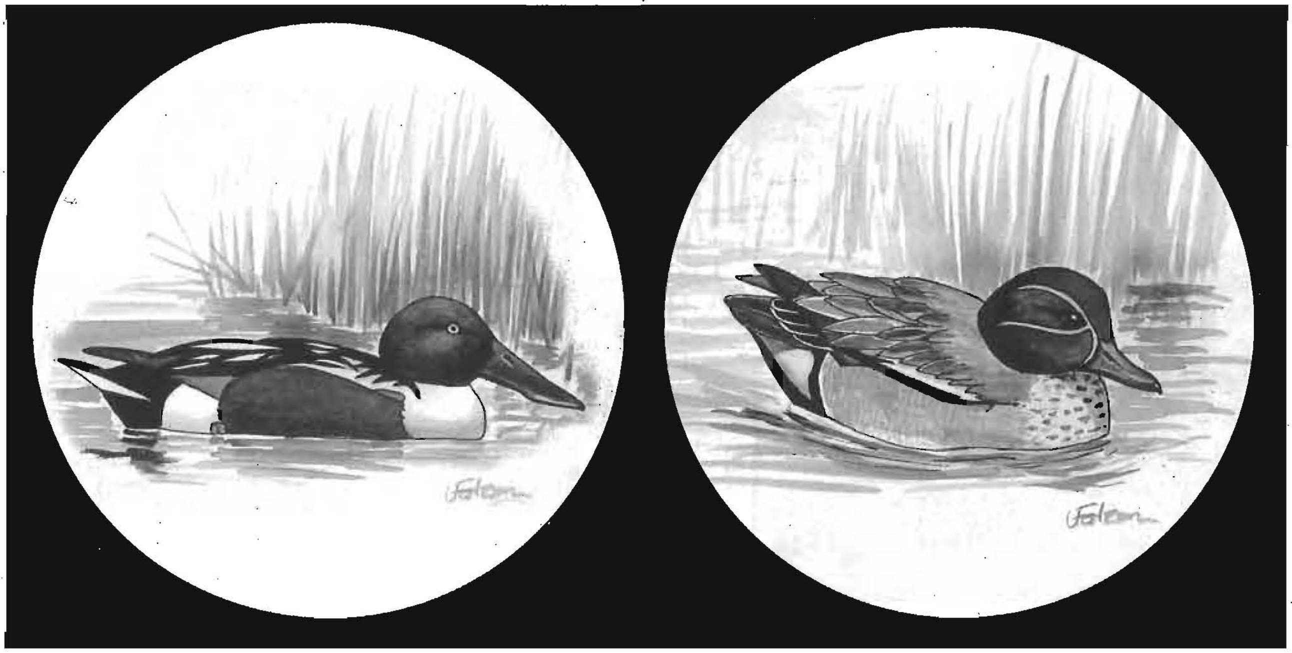

Bħal daż-żmien ipassu l-**borok** (papri slavaġ), l-aktar minn fuq il-baħar. Kultant niltaqa' ma' tfal li jistagħġbu meta ngħidilhom li l-papri jtiru. Fil-fatt il-papri slavaġ għandhom titjira b'saħħitha u veloċi ħafna. Fiż-żewġ riservi tal-BirdLife, L-Għadira u s-Simarm spiss jitfaċċaw xi waħdiet jew xi qatgħa żgħira borok. Nagħtu daqqa t'għajn lejn tnejn minnhom.

il-palettuna

shoveler *Anas clypeata*

Mhix xi borka komuni, imma faċli tagħrafha. Għandha l-munqar kbir u ċatt tant li jagħtiha dehra mhux tas-soltu. Dan tużah biex tferkex bih fit-tajn u l-ilma minn fejn issib x'tiekol. Ir-raġel għandu rasu u għonqu ħodor, għalkemm f'xi żminijiet jidhru suwed. Fil-palettuna jispikkaw ukoll l-għajnejn sofor. Il-mara, bħall-bqija tal-borok nisa, tkun kannella.

Jekk tinzerta xi par l-Għadira jew is-Simar, tarahom dejjem flimkien, qishom qed jibżgħu li jitilfu 'l xulxin!

(*Għasafar Madwarna* p 13)

is-sarsella

teal *Anas crecca*

Mill-iskars immorru għall-komuni, għax is-sarsella tidher fi qtajjiet kbar, s'intendi l-aktar fuq il-baħar. Fir-riservi ta' l-Għadira u s-Simar mhux daqshekk diffiċli li tinzerta xi waħda jew qatgħa żgħira. Is-sarsella hija l-iżgħar borka li tidher f'Malta. Fi żmien in-namra r-raġel ikun sabiħ ferm, b'rasu ħadra u maskla ħadranija. Qrib denbu jkollu dabra kbira ta' lewn isfar jgħajjat. Fil-ħarifa jkun kannella bħall-mara, għalhekk jintgħaraf mid-daqs (mhux wisq ikbar minn ħamiema) u l-faxx aħdar ileqq mal-ġenb tal-ġwienaħ.

(*Għasafar Madwarna* p 11)

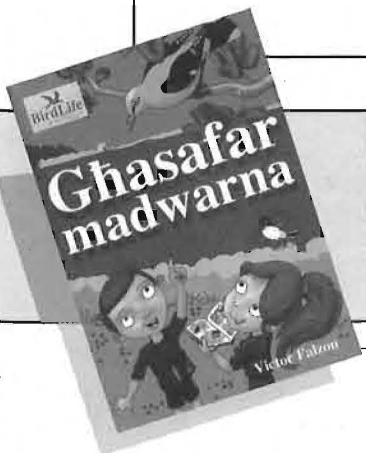

L-istampi t'hawn fuq meħudin mill-ktieb ***Għasafar Madwarna*** (fil-ktieb qegħdin bil-kulur). Il-BirdLife ħarġet dal-ktieb apposta għal min irid jibda l-berdwoċing minn età żgħira. Fih tagħrif sempliċi fuq 100 għasfur, u stampi bil-kulur minn qoxra sa qoxra. U jiswa **Lm2.05** (€4.78) biss! Jekk għad m'għandekx... x'qed tistenna? Ċemplilna fuq 21347644/5 u ordna wieħed.

ħarġa

Tafu fejn hu **Wied Qannotta?**

Wied Qannotta qiegħed bejn il-Mosta u l-għolja tal-Wardija, jiftaħ ħdejn Burmarrad u jibqa' sejjer is-Salini. Issa li tafu fejn hu, tajjeb li tmorru s'hemm. Mela għax ma tiġux magħna! Għax dil-ħarifa aħna tal-Klabb sejrin passiġġata f'dawk l-inħawi biex napprezzaw l-għasafar u n-natura. Narawkom!

kuda - (wheatear) għasafur li għandna mnejn naraw

Sean Gray

data: il-Ħadd **25 Novembru 2007**
niltaqgħu: ħdejn Scotts ta' **Burmarrad**
ħin: **8.30am**
niġu lura: xi 11.30am jew nofsinhar
età: membri kollha merħba

poeżija

Klabb Ħuttaf

Jiena membru fi Klabb Ħuttaf,
Fejn tgħallimt nofs dak li naf.
Fuq is-siġar u l-fjuri,
Imżewqin bl-isbaħ kuluri.

Attivitajiet nagħmlu bil-posta,
Kemm qalb il-kampanja u kemm qrib il-kosta.
Nieħdu ħafna pjaċir u gost,
Fejn nibqgħu imbellha bil-meravilja ta' kull post.

Ħarġa minnhom kienet fuq iċ-ċief,
Li msieken, ġieli jeħlu ma' xi xlief.
Għalhekk fuq il-baħar, lejn Għawdex morna,
Fejn l-irdum Ta' Ċenċ kollu dorna.

Iċ-ċief, filgħodu fuq il-baħar ikun idur,
U malli jara xi ħuta lejha jmur.
Jgħaddas rasu fl-ilma biex jaqbad il-ħuta,
Li ġieli tkun bajda karti u ġieli sewda tuta.

Fil-bidu rajniehom 'l hemm u 'l hawn imferrxin,
Iżda x'ħin ersaqna lejhom kienu ħafna u ma kinux imgerrxin.
Filli jtiru u filli bil-qiegħda,
Fejn iħares lejhom, kulħadd heda.

Jacqueline Licari

kulur

Victor Falzon

L-Għasfur ta' San Martin (kingfisher) huwa żgħir fid-daqs imma kbir fil-kulur! Jekk tixtieq tara wieħed aqbeż qabża sas-Simar jew sa l-Għadira, u bi ftit paċenzja, u jekk tkun b'xortik għandek tara wieħed...

Biex tagħti kulur lill-istampa, ara pġ 2.

friefet

Desirée Falzon

Żommu għajnejkom miftuħin għall-friefet tal-ħarifa, speċjalment għall-farfett **tal-kromb, tal-ħurrieq, tal-kaboċċi, tas-silla** u dan tar-ritratt: il-**farfett tax-xewk.**

Ibagħtulna **tpinġijiet** jew **ritratti** naturali tagħkom ħalli nġibuhom fil-GALLERIJA.

bies
Graziella Mamo 17

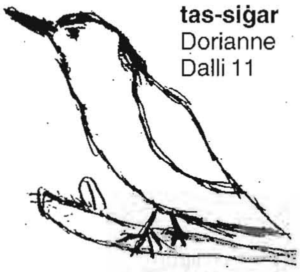

russett tas-sigar
Dorianne Dalli 11

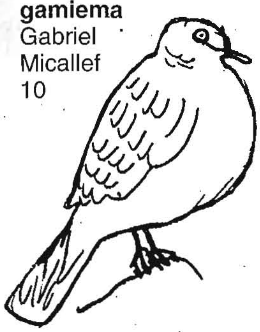

gamiema
Gabriel Micallef 10

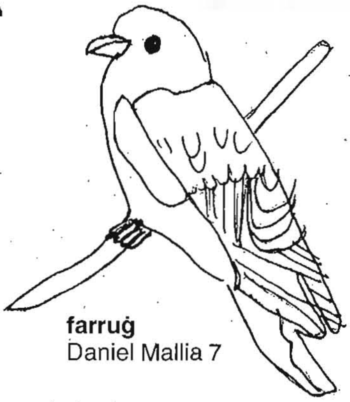

farruġ
Daniel Mallia 7

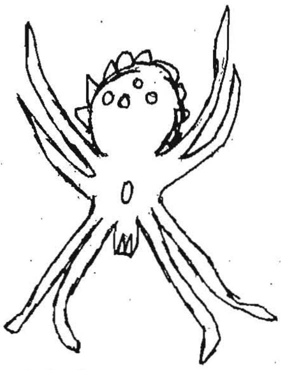

brimba
Jake John Mizzi 10

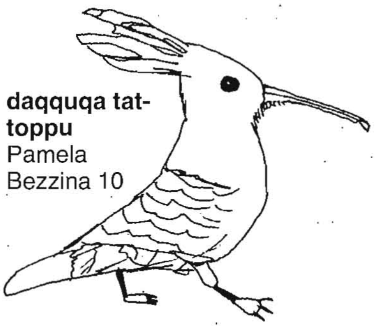

daqquqa tat-toppu
Pamela Bezzina 10

għasfur tal-belt
Daphne Xuereb 14

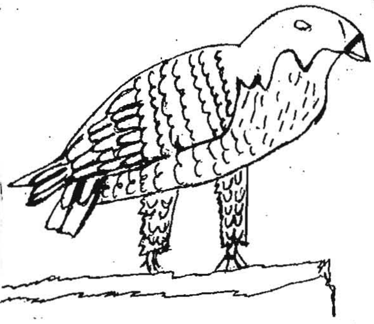

seqer
Owen Spiteri 7

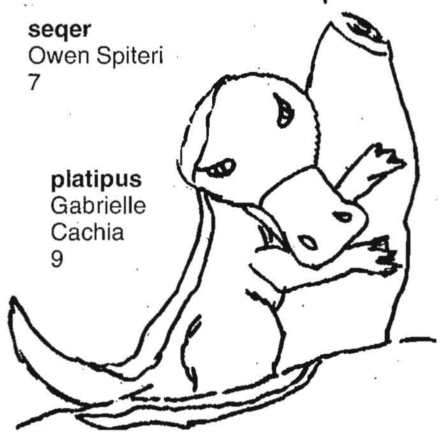

platipus
Gabrielle Cachia 9

pitirross
Andrew Wait 9

Bl-Għeruq u x-Xniexel

Ħarsa lejn is-siġar Maltin

iċ-ċipressa *Cupressus sempervirens*

ITALIAN CYPRESS, MEDITERRANEAN CYPRESS

Desirée Falzon

Iċ-ċipressa hija waħda mill-erba' siġriet koniferi Maltin li jikbru f'pajjiżna. It-tlieta l-oħrajn huma l-GĦARGĦAR, il-ĠNIEPRU u ż-ŻNUBER.

Iċ-ċipressa għandha żewġt forom ewlenin: waħda jgħidulha TAL-MUSMAR, li għandha forma piramidali, u l-oħra jgħidulha TAL-MIFTUĦ għax dlielha huma aktar mimdudin u tifforma tinda wiesgħa. Il-weraq huwa żgħir ħafna, imħaxken mal-fergħa u tant huwa aħdar skur li fix-xemx kważi taħsibha sewda. Il-prinjoli huma forma ta' blalen li meta jinfetħu jwaqqgħu żerriegħa żgħira.

Din is-siġra hawn min jgħidilha wkoll TAL-MILIED. Jgħidulha hekk għax qisha siġra tal-Milied u fil-fatt spiss tiżżejjen għall-Milied. Dnub li għadek issib xi boloh li kif joqrob il-Milied imorru jaqtgħu xi ċipressa - li min jaf kemm snin damet biex kibret - biex 'iżejnu' biha għal ftit jiem. Li taqta' ċ-ċipress huwa kontra l-liġi għax dis-siġra ilha mħarsa mill-1949.

Jgħidulha wkoll TAĊ-ĊIMITERJU. Dan għaliex fil-kultura Greko-Rumana ċ-ċipressa hija simbolu tal-qawmien mill-mewt. Għalhekk fiċ-ċimiterji dis-siġra tħawlu ħafna minnha, speċjalment il-forma Tal-Musmar. Dan ġara mal-Mediterran kollu, inkluż fiċ-ċimiterji Malta. Anke fiċ-ċimiterju ta' Kemmuna hemm erba' ċipressiet!

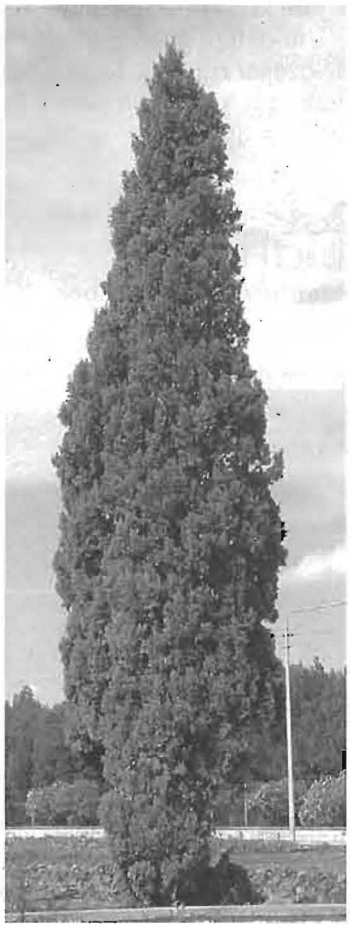

Desirée Falzon

L-injam taċ-ċipress kien jintuża għall-bini tax-xwieni u tad-djar kif ukoll ta' l-għamara tad-djar peress li hu b'saħħtu, ifuħ u jdum ma jsewwes. Iċ-ċipressa tiflaħ għar-riħ, basta mhux bir-raxx tal-baħar, u tintuża bħala lqugħ ir-riħ u għall-masġar kenni. Tiflaħ ukoll għan-nixfa u għalhekk fit-tmasġir tintuża bħala siġra tal-bidu. F'pajjiżna ilha tintuża - aktarx li xi siġar li hemm Sant'Anton għandhom mat-370 sena. Nafu wkoll li f'Wied Ħażrun kien hemm ċipressa fl-1621. Fl-aħħar 50 sena din is-siġra ntużat mhux ħażin fit-tmasġir.

Dr Charles F. Grech
masġar

FALKO

Kumitat FALKO
Stefan Azzopardi, Matthew Borg Cardona, Carl Camilleri, Simon Sultana, Justin Vassallo.

Ħbieb Falkuni,

Kemm rajtu tajr tal-priża f'Settembru? Il-ħarifa huwa żmien fejn l-għasafar jerġgħu lura lejn l-Afrika. L-għasafar jieħdu diversi rotot biex jaslu fid-destinazzjoni tagħhom u Malta qiegħda f'waħda minnhom. Għasafar li jinżlu mill-Italja għal Sqallija jistgħu jgħaddu minn fuq Malta biex jibqgħu sejrin lejn it-Tuneżija.

Għalhekk postijiet bħall-Buskett huma importanti ħafna. Dawn l-għasafar ifittxu s-siġar biex jorqdu u jistrieħu wara l-vjaġġ minn fuq il-baħar. Barra minn hekk il-Buskett huwa żona protetta, jiġifieri ma tistax issir kaċċa fih.

Però bil-meravilji tan-natura qatt ma tista' tobsor x'se tara. Darba minnhom mill-Għolja tas-Salib (qrib ħafna l-Buskett) fil-bidu ta' Settembru rajna arpa (osprey) ġejja mill-lvant u sejra dritt lejn il-Buskett. Għaddiet fil-qrib ħafna tal-berdwoċers u stajna naraw xi ħaġa mhux tas-soltu! F'saqajha kienet qiegħda ġġor ħuta mdaqqsa, li x'aktarx irnexxielha taqbad mill-baħar. L-arpa rajnieha nieżla għal fuq siġra fil-wied tal-Buskett biex tkun tista' tiekol il-ħuta bil-kwiet. Mhix ħaġa komuni li tara xena bħal din.

In-natura għandha ħafna x'toffri, anke fil-gżejjer żgħar ta' Malta. Toħroġ kemm toħroġ fil-kampanja dejjem tistgħu taraw xi ħaġa ġdida. B'garanzija!

Saħħa

Matthew

Matthew Borg Cardona
Ko-ordinatur Falko

l-ikel ta' l-arpa huwa l-ħut

AttiVità FaLKO

Mixja f'Għawdex

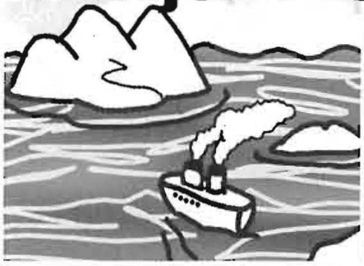

data:	il-Ħadd **18 Nov 2007**
niltaqgħu:	ċ-**Ċirkewwa**
ħin:	**8.30am**
età:	membri Falko 13+
ċemplu:	Matthew - **99886811**
ġibu:	**ikel** u **xorb**

www.merlinlibrary.com
mail@merlinlibrary.com

merlin library
the name in publishing and bookselling since 1964

An unbelievable range of books
to suit all tastes at the best prices

merlin library
Mountbatten Str. Blata l-Bajda HMR 08

T: 21 234438
21 221205
F: 21 221135

xuxet San Ġwann

qarsu

eucalyptus

kamaleonti

Insemmu ħafna l-biodiversità u fuq kemm għandna nħarsu l-pjanti u annimali ta' madwarna. Temmnu li waħda mill-ikbar problemi ambjentali ġejja minn pjanti u annimali stess?!

ALJENI

Elisabeth Conrad

Fihom infushom l-annimali u l-pjanti m'għandhom xejn ħażin. Il-ħażin huwa meta l-bniedem iċaqlaqhom minn post għall-ieħor, Tgħiduli: X'fiha b'daqshekk?

Il-problemi b'dan iċ-ċaqliq ta' speċi huma diversi. L-ewwelnett, speċi mdaħħlin f'post ġdid se jikkompetu ma' l-ispeċi [1]indiġeni. Barra mill-ambjent naturali tagħhom, l-ispeċi [2]aljeni spiss ikollhom vantaġġ għax ma jsibux x'jikkontrollahom, bħal predaturi. B'hekk jintilef il-bilanċ li kien hemm fl-ekosistema u spiss ibatu l-ispeċi tal-post.

GWAJ FIL-HAWAII

Wieħed mill-ikbar diżastri ambjentali li ġraw mill-indħil ta' speċi aljeni seħħ fil-gżejjer Hawaii. Il-Hawaii darba kellhom biodiversità kbira u unika. Minħabba li predaturi, bħal sriep, qatt ma waslu l-Hawaii, xi għasafar u insetti tilfu l-bżonn li jtiru u biż-żmien ġwinħajhom ċkienu u ma baqgħux tajbin għat-titjir. Minħabba li ċerti insetti bħal nemel ma waslux fil-Hawaii, diversi pjanti tilfu l-bżonn li jipproteġu l-weraq, u għalhekk biż-żmien spiċċalhom ix-xewk. Kollox kien ward u żahar... sakemm tfaċċa l-bniedem!

Mal-wasla tal-bniedem inbidel kollox. Man-nies daħlu fil-Hawaii diversi insetti, ġrieden, għasafar, ħnieżer, klieb, qtates, fniek u annimali oħrajn. Dawn għamlu ħerba mill-flora u l-fawna tal-Hawaii, li ftit kellhom difiża. In-nies ġabu wkoll u telqu (jew ħarbulhom) sriep, li qerdu ħafna speċi ta' għasafar, ħafna minnhom [3]endemiċi. It-354 speċi indiġeni ta' dubbien *Drosophila* qed jinqerdu minħabba li ddaħħlu insetti oħrajn. Diversi pjanti qed jintilfu minħabba pjanti oħrajn, bħall-banana poka vine. Il-lista ta' diżastri hija twila ħafna, u għadha qed tikber.

L-iktar 8 speċi invażivi tad-dinja
• **crazy ant**
• **brown tree snake**
• **small Indian mongoose**
• **Nile perch**
• **strawberry guava**
• **water hyacinth**
• **zebra mussel**
• **brushtail possum**
IUCN, 2001

IL-KAŻ TA' L-INDJAN

Każ ieħor klassiku huwa l-każ tal-mangusta Indjana (Indian mongoose). Dan daħħluh apposta f'xi pajjiżi suppost biex jikkontrolla l-ġrieden u firien. Però min daħħlu nesa dettal importanti: il-mangusta toħroġ bi nhar, waqt li l-firien joħorġu bil-lejl! Li ġara kien li flok il-firien, il-mangusta daret għal speċi indiġeni u qerdet ħafna minnhom!

ANKE HAWN MALTA

Il-problema ta' flora u fawna aljeni qed taffettwa l-ekosistemi kollha tad-dinja, u tiġri anke f'Malta. Tafu li żewġ pjanti komuni ħafna fil-pajsaġġ Malti mhumiex Maltin? Il-QARSU nġab mill-Afrika t'Isfel u s-siġra ta' l-EWKALIPTUS inġabet mill-Awstralja. Għadna lanqas nafu l-ħsara kollha li għamlu dawn l-aljeni lill-flora indiġena. L-ewkaliptus, per eżempju, fiha kimika li ma tħallix pjanti oħrajn jikbru viċin tagħha. Speċi oħra li malajr tinvadi l-ambjent hija XUXET SAN ĠWANN, li qed tinfirex fl-ekosistema speċjalment ta' l-irdumijiet.

RISKJU KBIR

L-intenzjonijiet tal-bniedem meta jdaħħal pjanti jew annimali s-soltu jkunu tajbin, u mhux bi ħsieb vandalu. Imma li ddaħħal annimal jew pjanta aljena huwa dejjem riskju kbir li spiss ikollu konsegwenzi koroh għall-flora u fawna indiġena.

Imma ftit ftit qed nitgħallmu. Illum-il ġurnata f'ħafna pajjiżi d-dwana tagħmel kontrolli kbar fuq l-importazzjoni ta' pjanti u annimali. Diġà saret ħafna ħsara u rridu noqogħdu attenti li ma nkabbrux il-problema. Irridu niftakru li n-natura kienet taf x'inhi tagħmel meta poġġiet ċerti speċi f'postijiet u mhux f'oħrajn!

[1]**indiġenu**: annimal jew pjanta li dejjem kien jinsab f'post, eż: ir-rand indiġenu għal Malta
[2]**aljen**: annimal jew pjanta li nġab minn art oħra, eż: il-kamaleonti huwa aljen għal Malta, għax ġabuh in-nies mill-Afrika ta' Fuq.
[3]**endemiku**: annimal jew pjanta li ssibhom biss f'post wieħed, eż: widnet il-baħar hija endemika għall-Gżejjer Maltin.

Nilagħbu tikka

Janet u Amy Gerardi

Did-darba għandkom taħbila kliem. Fil-kaxxa hemm moħbijin **24 kelma**, u qegħdin mimdudin jew weqfin, bil-quddiem jew b'lura. Il-lista qiegħda hawn taħt. Ħudu gost.

BOSK	STEPPA
ILMA	XAGĦRI
ĦAJT	MAKKJA
GĦAR	ĦAMRIJA
WIED	GĦADIRA
XATT	RISERVA
BLAT	KONIFERI
TAFAL	KAMPANJA
FAWNA	INDIĠENI
BAĦAR	EKOLOĠIJA
LIKENI	EKOSISTEMA
MASĠAR	GĦARAM TARRAMEL

E	K	O	S	I	S	T	E	M	A	Y	I	L	M	A
R	S	E	S	M	T	T	S	K	R	K	E	P	A	X
K	O	N	I	F	E	R	I	R	I	D	B	X	K	S
A	B	B	O	S	P	E	L	S	D	R	A	B	K	O
M	X	L	B	D	P	R	U	T	A	M	Ħ	A	J	T
P	F	A	W	N	A	A	Y	P	Ħ	D	A	P	A	S
A	M	T	I	Z	K	Ġ	X	A	G	Ħ	R	I	L	U
N	L	P	E	Y	L	S	A	A	V	R	E	S	I	R
J	D	G	D	U	G	A	T	T	B	A	G	D	K	A
A	G	Ħ	A	R	A	M	T	A	R	R	A	M	E	L
P	T	A	D	E	K	O	L	O	Ġ	I	J	A	N	E
E	L	R	Y	Y	K	I	N	E	Ġ	I	D	N	I	T
Ħ	A	M	R	I	J	A	L	A	F	A	T	O	B	L

Mhux billi għandi ħafna saqajn, għax kull fejn immur xorta nasal tard! Ħeqq, indum wisq biex nilbes il-kalzetti u ż-żarbun...

Għal kull membru li ddaħħal fil-Klabb inti tieħu

- **3 pitazzi tal-BirdLife**
- **stiker bil-kulur**

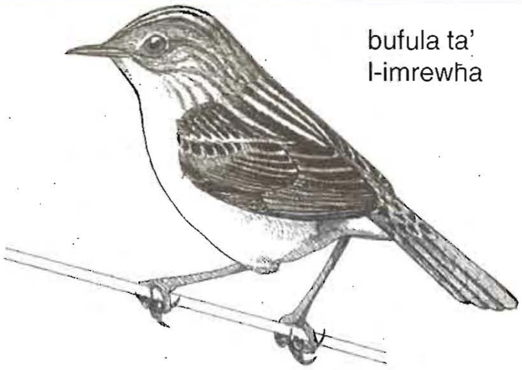

bufula ta' l-imrewħa

Ħajjar lil sħabek u lil ħutek jidħlu fi Klabb Ħuttaf...
Tihom kopja ta' dil-formola biex jimlewha...
Imla isfel ħett id-dettalji tiegħek stess...
Ibgħat kollox lil BirdLife Malta,
flimkien mat-**Lm3** (€6.99) tal-membru l-ġdid.

Dettalji tal-membru l-ġdid/a

isem u kunjom ____________________

indirizz ____________________

____________________ postcode ________

data tat-twelid ________ telefon ________ imejl ________

skola ____________________

Dettalji tiegħek stess

isem u kunjom ____________________

indirizz ____________________

____________________ postcode ________

membership number ________ telefon ________ imejl ________

skola ____________________

Ibgħat kollox lil **BirdLife Malta 57/28 Triq Abate Rigord, Ta' Xbiex XBX 1120**
Tibgħatx flus bil-posta, imma ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta) jew inkella 38 bolla tat-8ċ (jekk self-adhesive aħjar!).

Tqattax il-magażin - agħmel kopja!

Ir-Ramla l-Ħamra ħa' tibqa' tħaddar!

Fir-Ramla l-Ħamra hemm ambjent rari ħafna fil-Gżejjer Maltin: l-għaram tar-ramel (sand dunes)

Joe Sultana

Proġett ikrah ta' bini li kien ħa jirvina r-Ramla l-Ħamra f'Għawdex **twaqqaf**. Għall-erwieħ!!! Wara l-ferħa li ħadna meta ssalvat ix-Xagħra l-Ħamra, din hija rebħa oħra għall-ambjent naturali ta' Malta. Issa rridu nistinkaw biex inwaqqfu proġetti oħrajn tal-biża' li jridu jeqirdu iktar ġmiel naturali f'pajjiżna. Fost dawn hemm mostru li jrid jitwieled f' Ta' Ċenċ u ieħor li jrid jitwieled f'Ħonqod ir-Rummien.

Bejjet l-ewwel agrett abjad!

L-agrett abjad spiss iżurna, imma s'issa kien għadu qatt ma bejjet.

Denis Cachia

il-bejta ta' l-agrett abjad

Ray Galea

Dis-sena bejjet f'pajjiżna għall-ewwel darba l-**agrett abjad**. Dan huwa għasfur komuni fil-passa li spiss jinżlu qtajja' minnu l-Għadira, is-Simar, is-Salini jew max-xtut. Imma qatt ma nafu li bejjet. Dis-sena ħdejn is-Salini par agretti bnew bejta f'siġra u biedu tliet bajdiet. B'xorti ħażina wieħed mill-ġenituri sparixxa (probabbli qatlu xi kaċċatur). Il-ġenitur l-ieħor baqa' jżur il-bejta, imma l-bajd spiċċa ma faqqasx. X'ħasra...

Ktieb Ġdid!

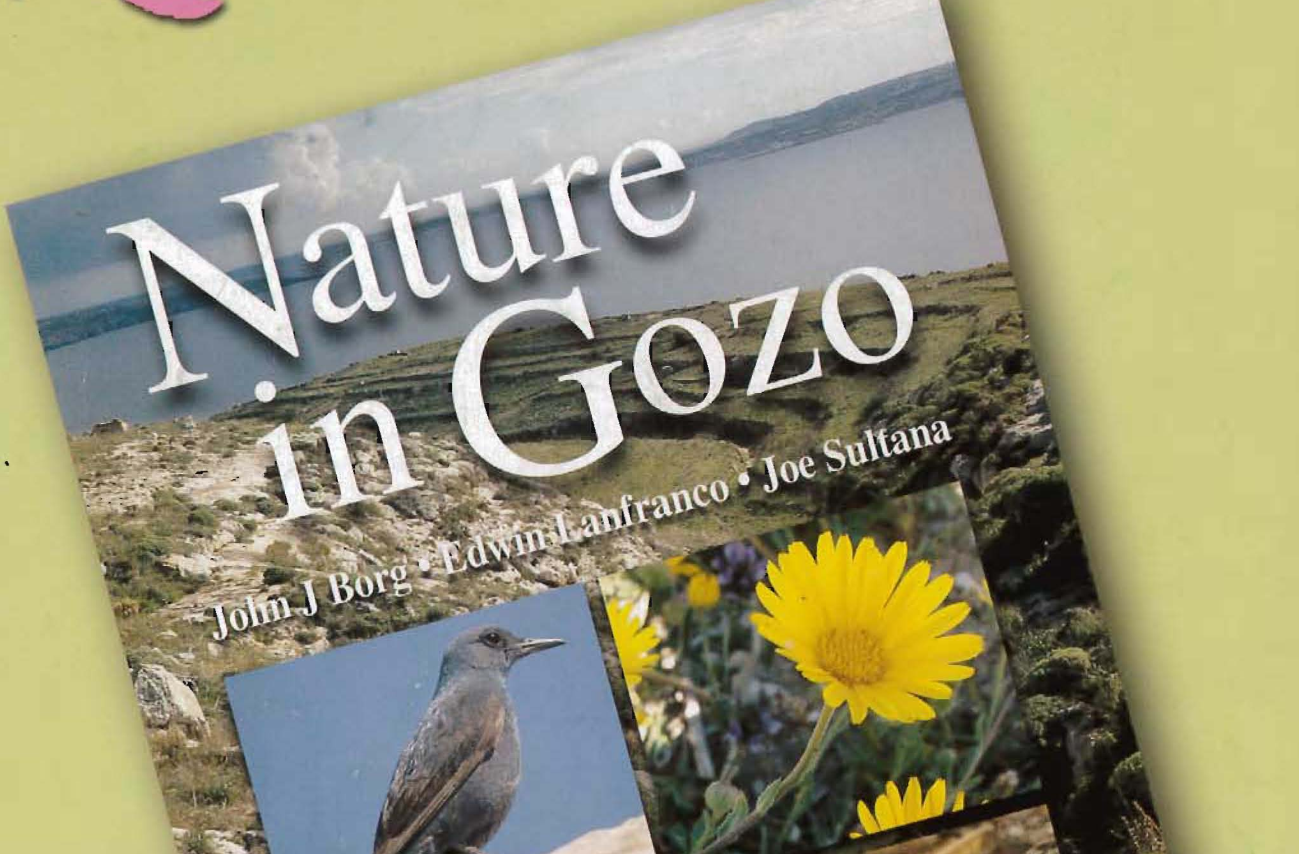

Lm 6
€13.98

- Ktieb dwar in-natura f'Għawdex
- Miktub mill-esperti
- Kulur minn qoxra sa qoxra
- 176 paġna
- Iktar minn 400 ritratt
- Tagħrif fuq 161 pjanta u 122 annimal
- Maħruġ minn BirdLife Malta

*Għall-bejgħ mingħand il-**BirdLife** jew minn ħwienet tal-kotba ewlenin.*